

СХОДОЗНАВСТВО У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Місто Львів було зв'язане зі Сходом з перших років свого існування: постало воно в епоху монгольської навали і з самого початку в ньому крім українців проживали вірмени, євреї, угорці, німці й поляки. Пізніше з'явилися греки й італійці — генуезці та венеціанці, а згодом і представники мусульманських етносів — турки, татари, перси, араби. Після переможного походу в Крим литовського князя Вітовта в місті осідають і караїми, які пізніше переселились у Давидів.

Селилися, як водилося у середньовіччі, за етнічною або релігійною ознакою: італійці, німці, угорці чи поляки мали окремі будинки в центрі міста, вірмени проживали на Вірменській вулиці, євреї мали окрему дільницю в південно-східному куті міста та на Краківському передмісті. Представники мусульманських етносів — турки, татари, перси, рідше араби проживали в околицях Підзамчя вздовж теперішньої вулиці Татарської. В цьому ж районі були й мечеть та мусульманське кладовище.

З другої половини XIV, а особливо в XV — першій половині XVII століття Львів стає важливим центром транзитної торгівлі Європи зі Сходом, причому досить інтенсивної. В цей час до Львова прибули і євреї-марани, на певний час осілі в Туреччині. І хоча львівські євреї прийняли єдиновірців-маранів досить прохолодно і навіть неприязно, торгівля зі Сходом після цього поживилася: через Львів у Європу йшли східні товари — килими, шовки, прянощі, холодна зброя та предмети розкоші.

Певно ж, що східні мови не були дивною для львів'ян, і в місті поряд з українською, польською, німецькою, угорською, італійською чи грецькою звучали й східні мови — турецька, татарська, перська, караїмська, вірменська, єврейська та арабська. Коли 1586 року Львів відвідав антіохійський патріарх Йоакім IV Доу (1582 — 1592), він залишив львівській пастві грамоту арабською мовою, датовану 1 січнем 1586 р. [Крачковський 1960, 445–454], вона й досі зберігається в Центральному державному історичному архіві Львова (копія — в Національному музеї Львова).

Попри такі активні політичні, торгові, економічні й культурні контакти Львова зі Сходом, вивчення Сходу і східних мов почалося тут аж на початку XIX століття. Принаймні після 1817 року, коли відбулося повторне заснування Львівського університету, на теологічному факультеті вивчали мови Біблії — гебрайську та арамейську. Майбутні теологи мали читати й розуміти священні книги християнства в оригіналі. А позаяк у Львові, як і скрізь в Європі, під східними мовами розуміли насамперед мови Біблії та мусульманських народів [Бартольд 1977, 418], то можна без перебільшення сказати, що першим осередком вивчення східних мов був теологічний факультет Львівського університету. Студіювання теологами арабської мови мало двояке значення: з одного боку, знання арабської дозволяло краще оволодіти гебрайською та арамейською — допомагав порівняльний метод. А з іншого боку — теологи могли читати в оригіналі священну книгу ісламу, тобто Коран, що необхідно було для порівняльного богослов'я.

Вивчення теологічних наук почалося у Львівському університеті, як і зрештою в усій Австрії, після 10 березня 1818 року. Після повторного відкриття університету отці Василіани почали викладати на теології східні

мови й мови книг Старого Заповіту. Першим викладачем цих дисциплін був священник Арсеній Радкович [Finkel, Starzyński 1894, 265]. У 1821 – 1825 рр. по його смерті ці предмети викладали священники Криницький і Томаш Полянський. Згодом біблеїстику, східні мови та біблійську археологію від 1848 по 1857 рік студентам-теологам викладав Ян Еван. Кухарський, а після 1856/57 навчального року – Лукаш Солецький, перемиський єпископ. У літній семестр 1859/60 навчального та 1860/61 років його заступав ад'юнкт Ігнатій Хржановський, а в 1866 р. кафедра цих предметів перейшла до тоді ще ад'юнкта Клеменса Сарницького, невдовзі професора цих дисциплін [Finkel, Starzyński 1894, 308].

Вивчення східних мов на світському філософському факультеті слухно пов'язується з іменами доктора Густава (Герзона) Блятта (1858–1916) та Богдана Давидовича (пом. 1933 р.). Перший читав вступ до індоєвропеїстики, як тоді називали порівняльне мовознавство індоєвропейських мов, санскрит, литовську й старовірменську (грабар) мови, другий – лише грабар: теоретичну граматику та вибрані уривки з вірменської класичної літератури. Коли 1897 року деканом філософського факультету став Клеменс Сарницький, викладали ще й гебрайську мову. К.Сарницький був і автором гебрайської граматики, написаної для потреб викладання [Sarnicki 1899]. Сам автор у передмові зазначав: “якщо я відважився, шановний читачу, дати тобі в руки цю граматику, то хіба для того, аби вона була мені свідоцтвом, що щось діялося, що лекції, які я чув колись з уст мого шановного професора Кс.Йосифа Шайнера у Віденському університеті, принаймні не пропали даром” [Sarnicki 1899, 3]. Водночас К.Сарницький в університеті викладав окремі предмети біблеїстики.

З появою на філософському факультеті семітолога М.Шорра (1874–1942) почалося систематичне викладання семітських мов – арабської, гебрайської, арамейської та ассіро-вавілонської. Для студентів теологічного факультету ці мови, крім ассіро-вавілонської, викладав о. доктор Т. Мишковський.

В 1911/12 навчальному році М. Шорр прочитав студентам філософського факультету курс старовавілонського права (за кодексом Хаммурапі) в співставленні з іудейським та мусульманським.

Перша світова війна призвела до того, що деякий час у Львівському університеті взагалі не було занять. Після війни певне пожвавлення в львівське сходознавство внесла поява на філософському факультеті всебічно освіченого й глибоко ерудованого сходознавця-філолога Андрія Гавронського (1885 – 1927), сина польського революціонера, шляхтича за походженням. Спершу політичні причини, а пізніше потреба лікувати хворого на сухоти Андрійка змусили його батьків деякий час жити в Швейцарії, де хворобливий, але здібний хлопець досконало вивчив європейські мови – німецьку, англійську та французьку. Сходознавчу ж освіту вчений розпочав у Львові, а завершив у Німеччині як учень відомого німецького індолога та індоєвропеїста Е.Віндша. Сам А. Гавронський у тій чи іншій мірі знав понад 60 мов і не лише індоєвропейських.

Учений започаткував в університеті викладання низки старо- й новоіндійських мов та літератур. Його наукові зацікавлення не обмежувалися викладанням мов та літератур Індії, вчений успішно досліджував філософію, історію та культуру багатьох народів Сходу. Він переклав рубаї Омара Хайяма польською мовою, написав ґрунтовне дослідження про літературу на санскриті II – V ст. “Студії над санскритською буддійською літературою” (1919), а також “Підручник санскриту” (1932) та “Початки індійської драми і питаня про грецькі впливи” (1946), видані посмертно. А.Гавронський 1919 року

був доктором філософії і надзвичайним професором індоєвропейських мов [Skład...1920, 27].

На початку двадцятих сходознавство Львівського університету фактично трималося на двох професорах: здібному й талановитому поліглоті А.Гавронському та приват-доценті Мойзесові Шоррові, семітологу широкого профілю, який при потребі читав то мови старосемітського Сходу [Skład...1920, 28], то порівняльну граматику семітських мов, то ассірологію [Program...1920, 16], то займався із студентами перекладом та інтерпретацією ассірійських історичних пам'яток, то перекладом і інтерпретацією Корану, пов'язану з арабськими коментаторами [Program...1921, 16].

Двадцять років фактично є роками триумфу Львівського сходознавства: з самого початку центр вивчення східних мов остаточно переміщується на філософський факультет. Якщо в 1920/21 навчальному році сходознавство університету представляли лише А.Гавронський та М.Шорр, то невдовзі до них приєднався й викладач старовірменської мови Б.Давидович. Розширюється й діапазон А.Гавронського: в 1922/23 навчальному році він починає викладати старовірменську мову, санскрит і перську (фарсі) [Program...1923, 20].

Тоді ж на теологічному факультеті біблеїст і семітолог Олексій Клявек разом з Юзефом Попліхою читають різні біблійські предмети, причому останній читав історію єврейського народу та граматику єврейської мови Біблії [Program...1923, 3].

У 1923 – 1924 рр. ряди сходознавців Львівського університету поповнили професори В.Котвич та З.Смогоржевський.

Владислав Котвич (1872 – 1944), випускник факультету Східних мов Петербурзького університету, ще до приїзду у Львів мав низку праць, виданих у Росії. В 1920 – 1922 рр. він – перший директор Петроградського інституту живих Східних мов, а з 1923 року – член-кореспондент АН СРСР. Переїхавши того ж таки року до Львова, вчений викладає перську, монгольську й маньчжурську мови. Згодом він започаткував викладання ряду тюркських та алтайських мов, а також історії тюркських народів VI – XI ст., вивчав пам'ятки монгольської мови XIII – XIV ст. Не чужі були В.Котвичеві й зацікавлення історичного плану, особливо історія монголів, калмиків, маньчжурів і тюркських народів. Так, 1928/29 навчального року вчений прочитав спецкурси “Занепад Золотої Орди (XV ст.)” та “Великі Моголи в Індії”. При цьому видатний монголіст не тільки викладав, але, як і інші львівські сходознавці, активно провадив дослідження, розпочаті ще в Петербурзі. 1953 року посмертно видано його “Студії над алтайськими мовами”, згодом перекладені російською [Котвич 1962]. Професор мешкав на другому поверсі головного корпусу університету; вікна виходили на вулицю Т.Костюшка і студентам кафедри Далекого Сходу вчений запам'ятався як літній, невисокий, худий чоловік з гострою борідкою. В його кімнаті було повно статуеток, ритуальних масок, килимів та фігурок Будди [Lewicki 1985, 3–7]. Улюбленим студентом професора був Мар'ян Левицький – монголіст та алтаїст, кузен арабіста Тадеуша Левицького. Одним з його останніх студентів був у 1936 – 1939 рр. Омелян Пріцак.

Майже одночасно з В.Котвичем до Львова приїхав арабіст високої ерудиції Зигмунт Смогоржевський (1884 – 1931). Як і В.Котвич, З.Смогоржевський блискуче закінчив факультет Східних мов Петербурзького університету, був командором ордена румунської корони, ордена св.Сави, членом “Société de Géographie d'Alger et de l'Afrique du Nord” [Skład...1927, 27].

Тогочасні студенти кафедри Близького Сходу добре знали першого завідуючого кафедри З.Смогоржевського – сивіючого професора (в сорок

років він зовсім посивів), середнього зросту, з “англійськими” вусиками, рухливого, жвавого й фанатично відданого сходознавству. Розмовляв професор польською з чималою домішкою русизмів.

Учений, як і годилося випускникові факультету Східних мов, бездоганно володів не лише арабською та французькою, а й перською (сучасною і класичною), османсько-турецькою та сучасною турецькою мовами. Не дивно, що З.Смогоржевський у Львівському університеті викладав арабістичні дисципліни: арабську мову (початковий курс), граматику арабської мови, читав із студентами історичні ібадитські джерела та пам’ятки географічної арабської літератури, Коран і коментарі до нього, пізньокласичну арабську літературу й шедеври доісламської арабської поезії [Полотнюк 1987, 3].

Однак, коли виникла потреба, З.Смогоржевський успішно викладав і староосманську мову й історію турецької літератури, класичну й сучасну перську мови, історію країн мусульманського світу, географію й етнографію народів мусульманського Сходу, арабську філософію та інші предмети [Lewicki 1985, 3–7; Полотнюк 1987, 3].

Педагогічну діяльність З.Смогоржевський успішно поєднував з науковою працею, досліджуючи з ібадитських рукописів окремі проблеми ібадитської культури, вивчав арабські рукописи цієї цікавої секти ісламу, які придбав ще перебуваючи в Північній Африці. Вчений плідно займався й історією арабських країн, зокрема, історією ібадитів, які сьогодні проживають у Північній Африці в районах Джебель Нуфуса, Уаргли, Мзабі та на острові Джерба, а в Азії – на узбережжі Оману.

Принадно додамо, що вивчення арабських рукописів, привезених З.Смогоржевським до Львова, триває в Санкт-Петербурзькому інституті етнографії РАН.

У цей же час у Львівському університеті успішно почали працювати й молоді сходознавці, арабіст Т.Левицький і Я.Клінгер, монголісти та алтаїсти В.Шмуц, М.Левицький та іраніст Ф.Махальський, і вже такі поважні й відомі, як семітолог і біблеїст О.Клявек, біблеїст Петро Стах (з 1925 р. декан теологічного факультету), індолог Стефан Стасяк та професор з історії стародавнього Сходу К.Хилінський.

Серед згаданих сходознавців чи не найколеритнішою постаттю був Олексій Клявек, який мешкав у будинку університету (колишнє приміщення Галицького сейму) на другому поверсі, де знаходились і аудиторії, в яких навчалися студенти-сходознавці та теологи. Сам О.Клявек був невисокий, повний, добродушний і доброзичливий. Свого часу професор довго жив у Німеччині, де студював семітські мови й біблейські дисципліни, тому й розмовляв польською впереміш із германізмами і думав, очевидно, по-німецьки, а дати й числа перекладав сам собі на німецьку. Вчений неабияк любив староеврейську поезію Старого Заповіту, особливо Давидові псалми.

На теологічному факультеті в О.Клявека навчалися не лише майбутні католицькі священники, а й майбутні раввіни – вони приїжджали стажуватися до Львівського університету зі спеціальної раввінської школи в Любліні.

Попри свій молодий вік львівське сходознавство в другій половині 20-х років зазнало й відчутних втрат: 11 січня 1927 року в селі Юзефові біля Отвоцького (тепер Польща) досить молодим помер індолог та іраніст А.Гавронський, і весь тягар викладацької й наукової роботи з індології ліг на плечі С.Стасяка.

Щоправда, в другій половині 20-х років у Львівський університет приходять Мохаммед Садик-бей Агабекзаде (Агабеков) та уродженець Станіслава Єжи Курилович (1895 – 1978).

Мохаммед Садик-бей Агабекзаде, як і В.Котвич та З.Смогоржевський, закінчив з відзнакою факультет Східних мов Петербурзького університету, згодом здобув військову освіту, а перед революцією закінчив спеціальні офіцерські курси східних мов при Міністерстві Іноземних Справ у Петербурзі. Свого часу Агабеков був нагороджений іранськими орденами “Золотої Зірки” та “Золотої Зірки Лева й Сонця” за наукові заслуги. Працю Мохаммед Садик-бея оцінив і бухарський уряд, нагородивши його орденами бухарської “Золотої Зірки” та “Срібної Зорі, яка сходить”. У 1919 – 1920 рр. Мохаммед Садик-бей був заступником міністра внутрішніх справ Азербайджанської республіки [Program... 1932, 113]. 1928 року працює лектором перської та турецької мов [Skład...1930, 32]. В 30-ті роки він, обравши шлях викладача-практика, викладав арабську мову (класичну й сучасну), граматику арабської мови, староосманську, сучасну турецьку, класичну й сучасну перську мови, мусульманську епіграфіку, палеографію та каліграфію.

Для своїх студентів-початківців Садик-бей скомплював “Елементарну граматику арабської мови”, видавши її літографічним способом [Sadyk-bej 1933]. В основу її лягла “Нова арабська граматики” О.Пер’є [Perieg 1928], яка відзначалася чіткістю та доступністю. Щоправда, Садик-бей у своєму підручникові опустив розділ про синтаксис арабської мови. Попри певні вади, ця граматики арабської мови є другою, виданою на Україні (першою була граматики українського арабіста Т.Г.Кезми, видана в Києві 1928 р.).

Єжи Курилович розпочав свій науковий шлях у Львівському університеті, а згодом вдосконалювався у Відні та Парижі у відомого індоєвропеїста Антуана Мейє. 1929 року вчений (вже як професор) викладає вступ до порівняльного мовознавства індоєвропейських мов, староперську мову, середньоперську мову (пехлеві), грабар, сучасну вірменську мову та ряд семітських мов на гебрайсько-арамейській філології.

Окрім викладання Курилович досліджує різноманітні проблеми індоєвропейського мовознавства, зокрема з фонетики та морфології індоєвропейських та семітських мов. У курсі загального мовознавства він перший запровадив поняття ієрархії функцій мовних елементів, увів поняття ізоморфізму – паралелізм структур, що відносяться до двох типів мови: фонологічного та морфо-синтаксичного. Свої праці вчений писав і друкував французькою мовою. Значимо принагідно, що нариси з лінгвістики Є.Куриловича були перекладені російською і 1962 року видані в Москві [Курилович 1962].

9 листопада 1931 року не стало професора З.Смогоржевського; він, доглядаючи хворого й самотнього Андрія Гавронського, заразився сухотами, в 1930 році перервав заняття в університеті й лікувався в протисухотному санаторії в Голоско між Львовом і Брюховичами. Там він і помер у віці 47 років.

Ще за життя вченого у Львівський університет було запрошено араба-філолога Ібрагіма ібн Бануга, який разом із Садик-беєм провадив практичні заняття з розмовної арабської мови. Згодом Ібрагіма ібн Бануга заступив інший араб-філолог Ахмед ібн Хадж Гарбі. Опісля доктор Т.Левицький (нар. 1905 р.), випускник Львівського університету, почав працювати асистентом кафедри стародавньої історії та лектором арабської мови.

Щодо Т.Левицького слід зазначити, що і його робота в університеті не обмежувалася викладанням арабської мови. Вчений вже тоді почав до-

сліджувати географічний твір арабського географа XII століття ал-Ідрісі, відомий як “Книга Роджера”, названий так на честь нормандського короля обох Сицилій Роджера II. Тоді ж Т.Левицький почав досліджувати арабські джерела з історії слов'ян. Обидві праці побачили світ у Польщі аж по війні [Lewicki 1945; 1956]. Його учеником був О. Прицак.

У Львівському університеті виростають такі вчені, як іраніст Франтішек Махальський (1904–1979), згодом відомий іраніст-літературознавець; тюрколог, арабіст та іраніст Євген Завалинський; тюрколог, арабіст та іраніст Омелян Прицак, згодом відомий американський сходознавець; індологи Людвик Скуржак, Арнольд Кунст і Ян Тучинський, історик-медієвіст, дослідник єврейських джерел до історії слов'ян, і нарешті Рената Вільбах-Старкова, пізніше викладач-тюрколог Єрусалимського університету [Lewicki 1985, 3–7].

В Інституті сходознавства при гуманітарному факультеті Львівського університету 1938 року працювало дев'ять кафедр, на яких викладалося 36 східних мов.

1939 року західноукраїнські землі ввійшли до складу УРСР. В місцеві сходознавчі кадри університету вплилися сходознавці з інших регіонів Радянського Союзу, насамперед Східної України, де сходознавства як науки вже не існувало. Кафедрою сходознавства керував у 1939–1940 рр. С. Стасяк, а пізніше Є. Завалинський.

Та друга світова війна завдала непоправного удару і Львівському сходознавству. Німецькі окупаційні власті вивезли зі Львова понад 20 тисяч цінних видань, 4 тисячі інкунабул, понад 500 унікальних рукописів та документів, серед них і східних.

Після війни Міністерство вищої освіти УРСР вирішило не відновлювати сходознавства у Львівському університеті. Були на це й об'єктивні причини: майже всі сходознавці польського походження переїхали до ПНР, інші вирішили перекваліфікуватися, аби заробити на хліб насущний.

У другій половині 50-х років випускник Варшавського інституту сходознавства індолог і китаїст М.М.Кнороз, що приїхав до Львова 1939 року, започаткував на історичному й філологічному факультетах викладання санскриту й китайської мови, залучивши до цього І.Сайдаковську, а до викладання арабської і перської – автора цих рядків.

Скориставшись тим, що в університеті треба було випробувати нову копіювальну машину, Кнороз перевидав “Керівництво до елементарного курсу санскритської мови” Г.Бюлера, долучивши до нього свою хрестоматію. Сходознавча громадськість країни, особливо на Закавказзі, зустріла підручник з ентузіазмом, бо він давно став бібліографічною рідкістю. Але сам М.М.Кнороз поплатився за це і роботою, і посадою. І.Сайдаковська вступила на Східний факультет Ленінградського університету, а через рік – і автор цієї статті.

У Львівському університеті до 1967 р. сходознавства не існувало: одних сходознавців обставини змусили поміняти фах, інші це зробили з кон'юнктурних міркувань, ще когось уперто не визнавали і не бачили “в упор”.

Закінчивши Східний факультет зі спеціальності іранська й арабська філологія 1967 року і приїхавши до Львова, я мав направлення у Львівський університет і характеристику-рекомендацію, в якій вчена рада Східного факультету рекомендувала використати мене “на науковій та педагогічній роботі”.

Проте тогочасний ректор університету М.Г.Максимович виявив повне нерозуміння справи й не надав роботи авторові цього дослідження, хоч і доз-

волив започаткувати курси арабської та перської мов на факультативних за-
садах з погодинною оплатою.

У вересні 1967 р. курси східних мов було відкрито при прихильному
ставленні до них декана філологічного факультету проф. І.І.Дорошенка та
інших мислячих професорів цього факультету. На арабську й перську мо-
ви відвели по 4 години на тиждень. Курси були розраховані на три роки,
а тому довелося шукати підручники та посібники з цих мов, розраховані
на 350 – 400 аудиторних годин.

З радянських підручників перської мови для цього найкраще нада-
вався б підручник перської мови Є.Е.Бертельса [Бертельс 1932]. Але, з ін-
шого боку, цей підручник мав не завжди вдалу граматичну термінологію і
явно застарілі тексти для домашнього читання.

Довелося вдатися до популярних англомовних підручників Ст.Клер-
Тісдаля та А.К.С.Лямбтон [Clair-Tisdall 1923; Lambton 1963], які вже вит-
римали випробування часом і дозволяли знайомитися із сучасною персь-
кою мовою. Використовувалася хрестоматія з відомої граматики перської
мови К.Залемана й В.Жуковського, виданої в німецькомовному варіанті в
серії *Porta Linguarum Orientalium* [Salemann, Shukowski 1925, 1–57].

Персько-російський словник Б.В.Міллера, який доти успішно ви-
тримав три видання, та доданий до нього короткий граматичний нарис
перської мови В.С.Расторгуєвої [Расторгуева 1953, 613–668] до певної мі-
ри задовольняли і студентів і викладачів.

Дещо гірше було з арабською мовою. При всіх своїх достоїнствах та
вадах підручник В.А.Ковальова та Г.Н.Нарбатова за обсягом виявився де-
що непридатним для таких курсів, і довелося знову вдатися до англо- та
французькомовних підручників, не оминаючи ні популярної граматики
К.Брокельмана [Brockelmann 1969], В.Райта [Wright 1967], ні граматики
Б.М.Гранде [Гранде 1963]. Не обійшлося без граматики арабської мови О.Пер'є.

З текстами для читання було простіше, позаяк у Ленінграді я легко
придбав 10 арабських хрестоматій Брюнова-Фішера з досить великим вибо-
ром текстів від анекдотів до відомого трактату з арабського синтаксису
“al-'Āğūgūmīya”, не кажучи вже про уривки з Корану чи фрагментів з
“Kitāb al-agānī”.

Щоправда, початкові тексти для перших двох років навчання бралися з
самовчителя арабської мови Трітона і представляли переважно класичну
арабську, зокрема хадіси, історичні хроніки та класичну прозу [Тріттон 1965],
а також знану вітчизняним арабістам хрестоматію В.Гіргаса й В.Розена для
першого курсу [Гіргас, Розен 1900]. Словом, курси запрацювали.

Вже після першого року навчання студенти виступили з невелики-
ми, але змістовними доповідями і навіть зайняли призові місця на рес-
публіканській студентській конференції в Києві. Серед студентів-енту-
зіастів, які успішно виступили на республіканській конференції, хочеться
відзначити У.Чубату та Б.Крису.

На прохання студентів читалися й окремі спецкурси: так, арабісти
прослухали спецкурс “Ісламознавство”, а іраністи – “Історію персько-
таджицької літератури”.

Щоправда, на “фінішу” лишилося майже чверть студентів, які запи-
салися на ті факультативні курси. І все ж на арабській філології до іспитів
дійшло п'ятеро, на іранській – шестеро. Серед арабістів було підготовле-
но дипломну роботу “Арабские лексические элементы в русском языке”
(автор О.Б.Харченко), серед іраністів – “А.Ю.Кримський – перекладач, по-
пуляризатор та дослідник творчості Гафіза Шірази” (автор Б.Криса).

Обидві групи склали випускні іспити на “добре” й “відмінно”. Іспити з арабської мови приймали проф.Ю.К.Родько та араб-лікар Ях'я ібн Хасен аш-Шугарі, який добре знав літературну арабську мову. Іспити з перської приймав відомий львівський сходознавець Я.С.Дашкевич. Обидві дипломні роботи були захищені на “відмінно”.

Проте ці успіхи на адміністрацію університету не справили ніякого враження. Подальше викладання арабської та перської мов, попри явні успіхи студентів, викликало чомусь незичливе ставлення з боку деяких викладачів та ректора М.Г.Максимовича.

Зустрівши повне незрозуміння і явно неприхильне ставлення до себе і своєї роботи, я припинив викладання в університеті і зайнявся художніми перекладами з перської та арабської мов, водночас працюючи в Інституті суспільних наук АН УРСР.

1980 року, коли ректором університету став В.П.Чугайов, на три роки було відновлено курс перської мови при кафедрі загального мовознавства. І хоча курси працювали успішно, а автор цих рядків почав навіть готувати підручник перської мови, університетська адміністрація та керівництво факультету не заспокоїлись. Незважаючи на підтримку кафедри загального мовознавства, а особливо проф.І.Є.Грицотенка, після четвертого випуску іраністів курси було ліквідовано, цього разу надовго.

Виникла парадоксальна ситуація: освічена професура, яка розуміла потребу вивчення східних мов, практично була безправна і при всьому своєму бажанні не могла нічим зарадити. А адміністратори, які натоді мали силу, через свій низький культурний та науковий рівень не могли чи й не хотіли розуміти потреб сходознавства і як могли чинили перепони. Повторювалася така знайома ще за життя покійного М.Г.Максимовича ситуація.

Та, на щастя, викоринити сходознавство або й знищити його вже не було змоги — мої учні, хоч і далеко не всі, були вже “при ділі” і так чи інакше успішно працювали зі східними мовами: В.Рудковський, повернувшись з Таджикистану, успішно перекладав в Івано-Франківську таджицьку художню прозу, Л.Ходькова працювала завідуючою відділу ісламу в Музеї історії релігії, О.Калмикова через арабську викладала в Сирії російську мову, а Р.Гамада починав перекладати класичну перську прозу, “розриваючись” між пародійними трактатами Обейда Загані та “Багаристаном” Абдурахмана Джамі. Отож, схоже, сходознавча традиція в Львівському університеті не перервалася і не вмерла.

БІБЛІОГРАФІЯ

Бартольд В.В. 1977. “История изучения Востока в Европе и России”. Сочинения. Т.IX. Москва.

Бертельс Е.Э. 1932. Учебник персидского языка. Ленинград.

Гиргас В., Розен В. 1900. Арабская хрестоматия для первого курса. Санкт-Петербург.

Гранде Б.М. 1963. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении. Москва.

Котвич В. 1962. Исследование по алтайским языкам. Перевод с польского. Москва.

Крачковский И.Ю. 1960. “Грамота Иоакима IV, патриарха антиохийского, львовской пастве в 1586 г.” Избранные сочинения. Т.VI. Москва—Ленинград.

- Курилович Е. 1962. *Очерки по лингвистике*. Москва.
- Полотнюк Я. 1987. "Сходознавство в нашому університеті". За радянську науку. 20. Львівський університет.
- Расторгуева В.С. 1953. "Краткий очерк грамматики персидского языка". *Персидско-русский словарь*. Москва.
- Brockelmann Carl. 1969. *Arabische Grammatik*. 14. Auflage besorgt von M. Fleischhammer. Leipzig.
- Clair-Tisdall St. 1923. *Modern Persian Conversation Grammar*. London – Heidelberg.
- Finkel L. dr. i Starzyński S.dr. 1894. *Historya Uniwersytetu Lwowskiego*. Lwów.
- Lambton A.K.S. 1963. *Persian Grammar*. Cambridge.
- Lewicki T. 1945. *Polska i kraje sasiednie w świetle "Księgi Rogera", geografa arabskiego z XII w. al-Idrisi'ego*. T.I. Kraków.
- Lewicki T. 1956. *Źródła arabskie do dziejów słowiańszczyzny*. T.I. Wrocław – Kraków.
- Lewicki T. 1985. "Orientalistyka lwowska przed pół wiekiem". *Przegląd Orientalistyczny*. 1–4 (133/136). Warszawa.
- Perier A. 1928. *Nouvelle grammaire Arabe*. Paris.
- Program...1920. *Program wykładów roku akademickiego 1920/1921*. Lwów.
- Program...1921. *Program wykładów w III trymestrze roku akademickiego 1920/1921*. Lwów.
- Program...1923. *Program wykładów w III trymestrze roku akademickiego 1922/1923*. Lwów.
- Program...1932. *Program wykładów oraz skład uniwersytetu w roku akad. 1932/1933*. Lwów.
- Sadyk-bej Muhammed. 1933. *Elementarna gramatyka języka arabskiego*. Lwów.
- Salemann C. und Shukowski V. 1925. "Chrestomathie". *Persische Grammatik mit Litteratur, Chrestomathie und Glossar*. Berlin.
- Sarnicki K. 1899. *Gramatyka języka hebrajskiego*. Lwów.
- Skład...1920. *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1919/1920*. Lwów.
- Skład...1927. *Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1925/1926 i 1926/1927*. Lwów.
- Skład...1930. *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1928/1930*. Lwów.
- Tritton A.S. 1965. *Teach Yourself Arabic*. London.
- Wright W. 1967. *A Grammar of the Arabic Language*. V.I–II. Cambridge.

